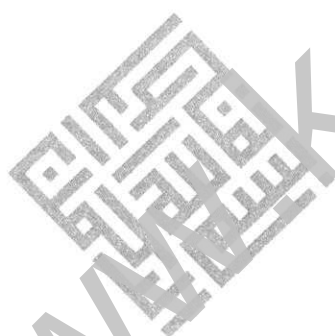

4094

د.ع

۱
۲۲۶

تاریخ

www.ketab.ir

۱۵۳۱ دانشگاه مجازی المصطفی

سرشناسه:
عنوان و نام پدیدآور:
مشخصات نشر:
مرجع تولید:
مشخصات ظاهری:
شابک:
وضعیت فهرست نویسی:
یادداشت:
موضوع:
موضوع:
موضوع:
شناسه افزوده:
شناسه افزوده:
ردیف ملی نگاره:
رده بندی دیویی:
شماره کتابشناسی ملی:

عندلیب، حسین، ۱۳۶۵ -
مراقبه در عرفان اسلامی و عرفان های هندی/ حسین عندلیب.
قم : مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی، ۱۳۹۷.
دانشگاه مجازی المصطفی
۳۳۶ ص.
۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۵۵۱-۲
فیفا
کتابنامه: ص. ۳۴۹.
Sufi meditations
عرفان هندو: -- Hinduism -- Mysticism: عرفان: Mysticism
عرفان -- مطالعات تطبیقی: -- Comparative studies: Mysticism
جامعه المصطفی العالمية. مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی
Almustafa International University/Almustafa International Translation
and Publication center
BL۸۵/ع۹م۴۱۳۹۷
۲۹۹/۹۳
۵۵۱۷۴۹۵

مراقبه در عرفان اسلامی و عرفان های هندی
مؤلف: حسین عندلیب
چاپ اول: ۱۳۹۷ ش/ ۱۴۴۰ ق
ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی
● چاپ: نازنجستان ● قیمت: ۴۱۰۰ ریال ● شماگان: ۵۰۰ نسخه

● ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کرچه ۱
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۱۱۴
دورنگار: ۱۰۵
● ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۱۰۶

 <http://buy-pub.miu.ac.ir>

 @pub_almostafa

● مدیر انتشارات: سید اباذر هاشمی هریگندنی
● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
● ناظر فنی: محمدباقر شکری
● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
● ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی
● سفه‌آرا: سید محسن عمادی مجد

مراقبه در عرفان اسلامی و عرفان های هندی

حسین عندلیب

دانشگاه مجازی
المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای بندی به دین و سنت در مدیریت همه جانبه کشورها بسیار چالش برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته الله علیه و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد. «جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله و سلم العالمیه» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب صلی الله علیه و آله و سلم «مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله و سلم» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین المللی

ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله و سلم

پیش گفتار

معنویت همواره گم شده انسان در طول تاریخ بوده و این پیام ماندگار انبیای الهی علیهم السلام است که در گوش اعصار پیچیده و انسان را به زندگی جاودانی دعوت می‌کند؛ پیامی که در آن به تمامی نیازهای مادی و معنوی انسان و رشد کامل ابعاد وجودی او اندیشیده شده و معرفتی الهی که می‌تواند همه جنبه‌های زندگی انسان را دگرگون ساخته و زندگی جدیدی را بنا نهد.

دانشگاه مجازی المصطفی صلی الله علیه و آله

می‌کوشد تا با بهره‌گیری از روش‌های نوین فناوری اطلاعات و ارتباطات، پیام الهی خاتم پیام‌آوران حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و پیروان راستین ایشان را در اختیار علاقه‌مندان در هر نقطه خاکی قرار دهد تا سرآغازی برای زندگی الهی و پاک انسان معاصر باشد.

معاونت پژوهشی و تولید دانشگاه مجازی المصطفی صلی الله علیه و آله

با همکاری گروه‌های علمی و صاحب‌نظران برای پاسخ‌گویی به نیاز حقیقت‌طلبان و معرفت‌جویان، متون آموزشی و کمک‌آموزشی مورد نیاز را به زبان‌های مختلف تولید و ترجمه نموده تا در رشته‌های آموزشی مورد

استفاده فراگیران قرارگیرد و با توجه به استقبال و درخواست عموم علاقه‌مندان، اقدام به چاپ متون یادشده کرده است.

این اثر با عنوان «مراقبه در عرفان اسلامی و عرفان‌های هندی» که با رویکردی پژوهشی توسط استاد گران قدر حجت الاسلام دکتر حسین عندلیب به زیور طبع آراسته شده، اثری با مبنای عرفانی-کلامی است که با بانی استنادی تنظیم شده است.

بدین وسیله از جناب استاد و سایر همکارانی که در تنظیم این اثر که شایسته، به ویژه حجت الاسلام دکتر محمدتقی فعالی و دکتر مهدی اسلامی که ارزیابی اثر را بر عهده داشتند، قدردانی می‌نماییم.

«خاکه‌های خود را» دانشگاه اسلامی کنیم».

دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ

معاونت پژوهش و تولید محتوا

<http://ou.miu.ac.ir>

فهرست

مقدمه	۱۵
۱. کلیات و مفاهیم	۱۹
گفتار اول: کلیات	۱۹
گفتار دوم: تعاریف اصطلاحات و مفاهیم عرفانی	۲۶
۱. اصطلاحات و مفاهیم در عرفان اسلامی	۲۶
الف) معنای لغوی تصوف	۲۶
ب) معنای اصطلاحی تصوف	۲۶
ج) معنای لغوی و اصطلاحی عرفان	۲۸
د) عرفان اسلامی	۳۱
ه) عرفان نظری و عرفان عملی	۳۵
و) مراقبه	۳۹
ز) محاضره	۳۹
ح) تفکر	۴۱
ط) تقوا	۴۲
ی) مکاشفه	۴۱
ک) مشاهده	۴۵
ل) عوالم سه گانه	۴۷
م) اعیان ثابته	۴۹
ن) جمع، جمعیت خاطر و جمع الجمع	۵۱

- ۵۴..... (س) احدیت و واحدیت
- ۵۵..... (ع) عما، حضرت علمیه عمائیة
- ۵۷..... ۲. اصطلاحات و مفاهیم در عرفان هندی
- ۵۷..... (الف) هندوئیسم
- ۵۹..... (ب) هندوئیسم نوین
- ۶۰..... (ج) مکتب روان‌شناسی یا یوگا دارشانا
- ۶۲..... یوگا (جوگ)
- ۶۴..... دارما
- ۶۵..... نیروانا
- ۶۵..... مارتا
- ۶۶..... دیانا
- ۶۶..... سامادی
- ۶۹..... ۲. مبانی نظری مراقبه
- ۶۹..... مبانی خداشناسی مراقبه در عرفان هندی
- ۶۹..... ۱. خدایان هندوئیسم
- ۷۰..... ۲. وحدت وجود
- ۸۰..... (الف) وحدت وجود از منظر مکتب ودانته
- ۸۲..... (ب) بیان دو تفسیر مختلف از وحدت وجود در اپانیشادها
- ۸۲..... ۱. تفسیر شانکارا
- ۸۵..... ۲. تفسیر رامانوجا
- ۸۸..... مبانی هستی‌شناختی و انسان‌شناختی مراقبه در عرفان هندی
- ۸۸..... ۱. کارما و تناسخ
- ۸۹..... ۲. اصل رنج
- ۹۰..... ۳. کندالینی و چاکراها
- ۹۳..... مبانی معرفت‌شناختی مراقبه در عرفان هندی
- ۹۳..... ۱. منابع سه‌گانه معرفت

۲. چگونگی حصول معرفت	۹۵
۳. انواع معرفت	۹۶
۴. غایت معرفت	۱۰۱
۵. غایت الغایه معرفت؛ نیروانه	۱۰۵
مبانی خداشناسی مراقبه در عرفان اسلامی	۱۰۷
۱. وحدت وجود	۱۰۷
۲. مسئله تجلی	۱۰۹
الف) تجلی در روایات اسلامی	۱۰۹
ب) تجلی از دیدگاه عرفا	۱۱۱
مبانی هستی‌شناختی و انسان‌شناختی مراقبه در عرفان اسلامی	۱۱۶
۱. حرکت جوهری	۱۱۶
الف) حرکت جوهری و مراقبه	۱۱۷
ب) حرکت جوهری و بطلان تناسخ	۱۱۸
ج) مراتب نفس و تکامل آن	۱۱۸
یکم: عقل عملی	۱۲۰
دوم: عقل نظری	۱۲۱
۲. مسئله فنا	۱۲۴
الف) فنای ذاتی در روایات اسلامی	۱۲۶
ب) فنای ذاتی از دیدگاه عرفا	۱۲۹
ج) کیفیت مقام فنا	۱۳۱
د) نهایت فنا؛ عالم عما	۱۳۷
هـ) مسئله فنا و خطورات	۱۴۲
یکم: نفی خواطر همراه با ذکر یا تمرکز بر اشیای مادی	۱۴۴
دوم: انواع خطورات	۱۴۹
سوم: نفوذ جنیان و شیاطین به جای فرشتگان	۱۵۱
و) مسئله فنا و شطحیات	۱۵۴

۱۵۶.....	۳. مسئله وحدت در نیستی.....
۱۶۰.....	۴. مسئله از بین رفتن تعین.....
۱۶۴.....	مبانی معرفت‌شناختی مراقبه در عرفان اسلامی.....
۱۶۴.....	مکاشفات عرفانی؛ انواع و معیار سنجش.....
۱۶۶.....	الف) کشف معنوی و مراتب آن.....
۱۶۸.....	ب) معیار سنجش مکاشفات عرفانی.....
۱۷۱.....	مطالعه موردی: تجربه دینی و انواع آن.....
۱۷۴.....	تجربه‌های عرفانی.....
۱۷۴.....	الف) عرفان آفاقی وحدت.....
۱۷۵.....	ب) همگرایی یا واگرایی.....
۱۷۵.....	ج) عرفان وحدت‌گرایانه انفسی.....
۱۷۵.....	د) عرفان خداآوارانه انفسی.....
۱۷۷.....	۳. مراقبه در عرفان اسلامی.....
۱۷۷.....	گفتار اول: مبانی و ابعاد مراقبه.....
۱۷۷.....	۱. مفهوم‌شناسی.....
۱۷۸.....	۲. مراقبه در قرآن کریم.....
۱۸۴.....	۳. مراقبه در روایات اسلامی.....
۱۸۹.....	۴. مراقبه در بنان و بیان عرفا.....
۱۹۵.....	۵. جایگاه مراقبه در عرفان اسلامی.....
۲۰۱.....	۶. حقیقت مراقبه.....
۲۰۲.....	۷. ضرورت مراقبه.....
۲۰۲.....	گفتار دوم: گونه‌شناسی مراقبه.....
۲۰۵.....	۱. مراقبه عمومی خلقی.....
۲۰۶.....	۲. مراقبه تکلیفی.....
۲۰۶.....	۳. مراقبه خاص.....
۲۰۷.....	۴. مراقبه شرعی.....

۲۰۸	۵. مراقبه ایمانی
۲۰۹	۶. مراقبه حقی
۲۱۶	گفتار دوم: مراقبه در ساحت تفکر
۲۱۹	۱. دیدگاه قرآن و سنت درباره تفکر
۲۲۰	(الف) نعمت عقل و تعقل، فکر و تفکر
۲۲۲	(ب) موضوعاتی که باید در مورد آنها تفکر کرد
۲۲۶	(ج) مراتب و مراحل تفکر و تعقل
۲۲۷	۲. نتایج تفکر و تعقل
۲۲۹	۳. دیدگاه عرفا درباره تفکر و تعقل
۲۳۳	گفتار چهارم: نتایج و پیامدهای مراقبه
۲۳۳	۱. مراقبه و فنا
۲۳۴	۲. مراقبه و تجلی
۲۳۴	۳. مراقبه و مکاشفه
۲۳۵	۴. امنیت مراقبه
۲۳۷	۴. مراقبه در عرفان‌های هندی
۲۳۷	گفتار اول: آشنایی با ادیان زنده در هند
۲۳۷	۱. هندوئیسم
۲۴۱	۲. بودیسم
۲۴۱	۳. جینیسم
۲۴۷	گفتار دوم: آشنایی با اصول، اهداف و طرق رستگاری در هندوئیسم
۲۴۷	۱. اصول هندوئیسم
۲۴۷	(الف) برهمن
۲۴۸	(ب) آتمن و جیوه
۲۴۹	(ج) مایا
۲۴۹	(د) کارما یا کردار
۲۴۹	(ه) سمساره یا تناسخ

- ۲۴۹..... (و) موکشا یا رهایی
- ۲۵۰..... (ز) اهینسا یا بی‌آزاری
- ۲۵۰..... (ح) جنانا یا دانایی
- ۲۵۱..... ۲. اهداف هندوئیسم
- ۲۵۱..... الف) کامه (لذت و کامرانی)
- ۲۵۲..... ب) رته یا جاه و ثروت
- ۲۵۲..... ج) درمه (شریعت و دین‌داری)
- ۲۵۲..... د) موکشا (رهایی و رستگاری)
- ۲۵۳..... ۳. طرق چهارگانه رستگاری هندوئیسم
- ۲۵۳..... الف) کرمه مارگه (طریق عمل)
- ۲۵۳..... ب) جنانه مارگه (طریق علم)
- ۲۵۴..... ج) بکتی مارگه (طریق عشق)
- ۲۵۴..... د) یوگا مارگه (طریق ریاضت)
- ۲۵۵..... گفتار سوم: مراقبه در عرفان‌های هندی
- ۲۵۶..... ۱. مکتب یوگا
- ۲۵۷..... الف) هدف حقیقی یوگا
- ۲۵۸..... ب) روش‌های یوگا
- ۲۵۹..... ج) مراحل هشت‌گانه یوگا
- ۲۷۴..... د) بررسی آثار مراقبه یوگا
- ۲۷۴..... یکم: موهوم‌انگاری و بوج‌گرایی
- ۲۷۹..... دوم: آثار خطرناک پزشکی
- ۲۸۰..... سوم: سلطه‌پذیری
- ۲۸۲..... ۲. مکتب ودانتا (اتر میمانسا درشنه)
- ۲۸۹..... ۳. مکتب بهکتی
- ۲۹۲..... ۴. مراحل مراقبه در اوپانیشادها
- ۲۹۵..... ۵. مراقبه در هندوئیسم نوین

۶. مراقبه از دیدگاه اشو.....	۲۹۸
الف) مراحل مراقبه.....	۲۹۸
ب) مکان مراقبه.....	۳۰۰
ج) زمان مراقبه.....	۳۰۰
تعالیم اشو در مسیر مراقبه.....	۳۰۱
یکم: سکس؛ مقدمه مراقبه و بی ذهنی.....	۳۰۱
دوم: آموزش سکس از ابتدای کودکی؛ راهی برای کاهش عطش جنسی.....	۳۰۲
سوم: ضربت با ازدواج.....	۳۰۳
چهارم: رقص و بایکوبی.....	۳۰۴
پنجم: شجر مراقبه اشو؛ خدا شدن و پوچی زندگی دنیا.....	۳۰۴
تأثیر مراقبه هندی در غرب.....	۳۰۵
۵. جمع بندی و نتیجه گیری.....	۳۰۹
شباهت ها و تفاوت ها در مبانی نظری و بیانی.....	۳۰۹
۱. مفهوم خدا و خدامحوری.....	۳۰۹
۲. مفهوم درون نگری.....	۳۱۶
۳. مفهوم وحدت وجود.....	۳۱۸
شباهت ها و تفاوت ها در مراحل و راه های مراقبه.....	۳۱۹
شباهت ها و تفاوت ها در کشف و شهود.....	۳۲۰
پیشنهادهای کاربردها.....	۳۲۲
کتابنامه.....	۳۲۵

مقدمه

یکی از نیازهای فطری بشر، نیاز به معنویت است. انسان‌ها همواره و در طول تاریخ این نیاز را در وجود خود احساس کرده‌اند و هریک به دنبال تأمین این نیاز بوده‌اند.

خداوند متعال با علم به این نیاز، اولین انسان را پیامبر قرارداد تا انسان از همان روزاول دارای هدایت‌گر و نشان‌دهنده راه معنویت و تعالی باشد؛ لذا پیامبران الهی و ائمه معصومین علیهم‌السلام یکی از مهم‌ترین وظایف خود را تبیین امور معنوی و شیوه‌های ارتباط بشر با پروردگار دانسته، همواره مردم را به این مهم دعوت کرده‌اند.

در این میان پیامبر بزرگوار اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم که آخرین پیامبر الهی است، رسالت سنگینی به دوش داشتند؛ چرا که مبلغ دین خاتم بودند و نیاز بود که کامل‌ترین و آخرین برنامه معنوی را به انسان‌ها عرضه کنند؛ به نحوی که رنگ زمان و مکان موجب کهنگی آن تعالیم نشود.

از همین روی بخش مهمی از سیره و سخنان نبی مکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و ائمه هدی علیهم‌السلام به تبیین امور معنوی پرداخته شده و به زیبایی این مقوله مهم را توصیف نموده‌اند.

در مقابل معنویت الهی که سفیران وحی و عصمت آن را ترویج و تبلیغ

می‌کردند، نوعی معنویت بدلی و جعلی نیز به وجود آمد که در طول تاریخ نام‌های مختلف به خود گرفت. امروز با به بن بست رسیدن اندیشه‌های ملحدانه و غیرتوحیدی، خود را در قالب شبه جنبش‌های معنوی نوپدید به منصفه ظهور رسانده است.

این شبه جنبش‌ها به جنبش‌های شرقی و غربی تقسیم می‌شوند. یکی از مهم‌ترین آموزه‌های آنها مراقبه است.

مراقبه‌ای که در بیشتر این جریان‌ها تبلیغ و ترویج می‌شود، ریشه در آموزه‌های عرفان‌های هندی دارد؛ از همین روی بررسی و تبیین مراقبه در عرفان‌های هندی، ماهیت مراقبه در شبه جنبش‌های معنوی نوپدید را نمایان می‌کند.

در این پژوهش به منظور تبیین صحیح تفاوت‌های مراقبه در مکتب عرفان اسلامی و عرفان‌های هندی، ابتدا به تبیین مراقبه در عرفان اسلامی پرداخته و نیز مراحل، نتایج و اهداف آن تبیین شده است. سپس به توضیح و تشریح مراقبه در عرفان‌های هندی پرداخته شده و مراحل، نتایج و اهداف آن تبیین شده است.

پس از آن بررسی آسیب‌شناسانه و نقد مراقبه در عرفان‌های هندی با رویکرد تبیینی لحاظ شده و در پایان شباهت‌ها و تفاوت‌های مراقبه از دیدگاه دو مکتب عرفان اسلامی و عرفان‌های هندی تبیین شده است.

امید است تلاش صورت گرفته مورد رضایت پروردگار متعال و اسام حاضر حضرت بقیت الله الاعظم رحمته‌م قرار گیرد و بتواند گوهر معنوی و گران قدر مراقبه را به خوبی توصیف کند؛ به نحوی که از این همانی و همسان‌انگاری با مراقبه هندی جلوگیری نماید.

در پایان لازم می‌دانم از همه سروران ارجمند به ویژه حضرت
حجت الاسلام نائیکی، حجت الاسلام دکتر آذربایجانی، حجت الاسلام
دکتر حسینی (رئیس محترم دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ)، دکتر
سیاحت اسفندیاری (معاون پژوهشی و تولید دانشگاه مجازی
المصطفی ﷺ)، حجت الاسلام مظاهری سیف، حجت الاسلام دکتر
فعالی و دکتر اسلامی (ارزیابان محترم) و سایر عزیزانی که در به ثمر نشستن
این ترکمال همکاری و عنایت را مبذول فرمودند و نیز حمایت‌های
همسرم بشکر و قدردانی نمایم.